

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ІМ. І.А. МАРКІНОЇ**

Освітньо-професійна програма Менеджмент підприємства
Спеціальність 073 Менеджмент
Ступінь вищої освіти Бакалавр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри _____
Тетяна ВОРОНЬКО-НЕВІДНИЧА
30 травня 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Механізм екологічного менеджменту підприємства»

виконала здобувач вищої освіти денної форми навчання

Овчаренко Альона Ігорівна

Керівник
кваліфікаційної роботи

Тимур ІЩЕЙКІН

Полтава – 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА	9
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА.....	17
2.1. Організаційно–економічна характеристика підприємства.....	17
2.2. Діагностика управління еколого–економічним розвитком підприємства.....	25
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА.....	34
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасному світі екологічні питання стають все більш актуальними. Це пов'язано з низкою факторів, таких як: зростання впливу людської діяльності на навколишнє середовище: викиди парникових газів, забруднення ґрунту та води, збезліснення тощо; зміна клімату: підвищення рівня моря, екстремальні погодні явища, зміна біорізноманіття; виснаження природних ресурсів: нестача прісної води, видобуток корисних копалин, вирубка лісів.

В цих умовах впровадження механізму екологічного менеджменту на підприємстві стає не просто добровільною справою, а й життєвою необхідністю. Це зумовлено низкою причин: зменшення негативного впливу на довкілля: економія ресурсів, зниження викидів, попередження забруднень; підвищення екологічної ефективності: зниження витрат на екологічні платежі, покращення іміджу компанії, підвищення лояльності споживачів; зниження ризиків: запобігання аваріям, штрафам, судовим позовам; створення конкурентних переваг: вихід на нові ринки, залучення інвестицій, підвищення інвестиційної привабливості; відповідність вимогам законодавства: дотримання екологічних норм і стандартів.

Існує декілька міжнародних стандартів екологічного менеджменту, наприклад ISO 14001, ISO 14004, ISO 14051. Впровадження цих стандартів на підприємстві може допомогти йому систематизувати роботу з екологічних питань, підвищити її ефективність та продемонструвати свою прихильність принципам сталого розвитку.

Впровадження механізму екологічного менеджменту дає можливість підприємствам: розробити та впровадити екологічну політику та цілі; ідентифікувати та оцінювати екологічні аспекти своєї діяльності; планувати та реалізовувати заходи з екологізації виробництва; контролювати та моніторити екологічні показники; проводити екологічний аудит; підвищувати кваліфікацію персоналу з екологічних питань; постійно вдосконалювати

систему екологічного менеджменту. Даними питаннями займалися багато вчених, таких як Бабчинська О. І., Бистряков І.К., Білокіз Є.В., Бочко О. І., Будякова О. Ю., Бурий Є. І., Лесь А.В., Могильницька А.М., Накладюк Н. М., Новикова І.В., Потапюк І. П., Пригара І.О., Ращенко А.В., Савчук Т. В., Святославова О. Є., Соловійов А.І., Тур О.І., Ушкаренко Ю.В., Фітісов А.М., Чала В. С. та інші, але в сучасних умовах дещо відстають від практичних аспектів.

Таким чином, впровадження механізму екологічного менеджменту на підприємстві є актуальним та необхідним кроком, який дозволяє зменшити негативний вплив на довкілля, підвищити екологічну ефективність, створити конкурентні переваги та відповідати вимогам законодавства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційної робота виконана відповідно до плану науково–дослідних робіт Полтавського державного аграрного університету за темою «Стратегічний менеджмент безпекового розвитку інноваційно орієнтованої агропродовольчої сфери в умовах глобалізації економіки» (номер державної реєстрації 0122U202160, 2022–2027 рр.). У межах даної тематики обґрунтовувалася механізму екологічного менеджменту підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико–методичних основ і актуалізація практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму екологічного менеджменту підприємства.

Для досягнення даної мети кваліфікаційної роботи визначено наступні **завдання:**

дослідити теоретичні засади формування механізму екологічного менеджменту підприємства;

охарактеризувати організаційно–економічні особливості підприємства;

провести діагностику управління еколого–економічним розвитком підприємства;

запропонувати напрямки формування ефективної системи екологічного менеджменту підприємства.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес екологічного менеджменту підприємства.

Предметом дослідження є особливості формування механізму екологічного менеджменту підприємства.

Методи наукових досліджень. Для реалізації даних завдань в роботі використано загальноекономічні та спеціальні методи економічних досліджень: економіко–статистичний – для відбору факторів, що впливають на систему формування механізму екологічного менеджменту підприємства, аналізу даних підприємства; графічний – для наочного відображення певних узагальнень за кваліфікаційною роботою; теоретичного узагальнення – для визначення особливостей системи механізму екологічного менеджменту підприємства; економіко–математичний – для проведення аналізу показників господарської діяльності підприємства та оцінки механізму екологічного менеджменту підприємства; системний підхід – для характеристики механізму екологічного менеджменту підприємства.

Інформаційна база кваліфікаційної роботи представлена у вигляді багатьох вітчизняних і закордонних літературних, у тому числі електронних джерел, Законів України, Постанов Кабінету Міністрів України, періодичних видань. Статистичну основу дослідження становлять дані річних звітів підприємства за 2021–2023 роки.

Практична значущість кваліфікаційної роботи полягає у прикладній спрямованості розробок і визначається впровадженням на підприємстві комплексного механізму екологічного менеджменту підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження по темі кваліфікаційної роботи оприлюдненні публікацією на міжнародних науково–практичних конференціях [5; 9]:

1. Бурий Є. І., Моргун М. С., Овчаренко А. І. Управління соціо–еколого–економічними змінами в системі ризик–менеджменту підприємства. Матеріали VII Міжнародної науково–практичної конференції (заочна форма) «Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках

інтеграції до європейського простору». Полтава, 2023. С. 43–45.

2. Білокіз Є.В., Кардашова П.О., Овчаренко А.І. Розвиток інноваційно–інвестиційного потенціалу підприємства в контексті прийняття управлінських рішень. Домінанти соціально–економічного розвитку України у нових реаліях: Матеріали Всеукраїнської науково–практичної конференції молодих учених та студентів (29 березня 2024 р., м. Київ). К.: КНУТД, 2024. С. 105–106.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи – 55 сторінок. Містить 10 таблиць, 7 рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел налічує 41 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Беручи до уваги поточний стан національної економіки, діяльність і розвиток підприємств, що використовують природні ресурси, обов'язково повинні бути самодостатніми, за допомогою механізмів поліпшення екологічного розвитку підприємств.

Механізм екологічного менеджменту підприємства – це сукупність методів управління навколишнім середовищем, процес екологічного менеджменту, що організований, регулюється і координується у зв'язку з виробничими і соціальними процесами, забезпечує належний рівень екологічного обліку виробництва і споживання і підтримує якість навколишнього середовища [26].

Механізм управління еколого–економічною діяльністю включає в себе екологічну та економічну підсистеми виробничої діяльності–об'єкти управління, організаційну та адміністративну підсистеми. Залежно від цільової політики, зокрема її складової – екополітики, та показників ефективності поточного стану економіки підприємства на державному рівні визначається конкретний склад інструментів механізму управління підприємством.

Адміністративне регулювання у сфері використання природних ресурсів здійснюється через систему екологічного права, яка встановлює суворі рамки для негативного впливу на навколишнє середовище шляхом встановлення правил, стандартів, що регламентують виробництво, технологію або викиди забруднюючих речовин, прямих заборон, дозволів і ліцензій. Такі нормативні акти характеризуються безпосереднім впливом на поведінку керованих об'єктів і повинні забезпечити ефективний імпульс для розвитку в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів шляхом вдосконалення існуючої нормативної бази,

активізації фінансової, кредитної та інвестиційної підтримки, а також сприяння формуванню товариства взаємного фінансування [11; 17; 28].

Методи негативної мотивації, призначені для протидії порушенням, включають оплату, штрафи та відшкодування збитків. Методами активної мотивації є субсидії, пріоритетні позики та оподаткування, субсидії на проекти з охорони навколишнього середовища.

На поточному етапі варто використовувати наступні напрямки для формування, розвитку та закріплення екологічних міркувань на підприємстві:

Науково–методична діяльність:

консультування;

екологічний консалтинг;

діяльність з екологічного аудиту.

Технічна діяльність:

екологічна інженерія;

екологічний лізинг.

Інформаційно–аналітична діяльність:

екологічне страхування;

екологічний маркетинг;

екологічна сертифікація продукції [14; 23; 40].

Для вирішення проблеми екологічно збалансованого економічного розвитку необхідно вдосконалювати існуючі економічні механізми управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища.

Аналізуючи сучасну концепцію впливу екологічних замовлень на бізнес, ми дуже правильно виділяємо 4 концептуальних підходи: орієнтований на людей, фінансово–економічний, біосферний і з точки зору загальної системи управління якістю і безпекою. Наші механізми екологічного менеджменту повинні ґрунтуватися на принципах екологічної відповідальності.

Складність екологічної ситуації призвела до необхідності спільного і кооперативного вирішення екологічних проблем різними компаніями, і при формуванні систем екологічного та економічного управління необхідно

враховувати принципи циклічності і співробітництва. Перша вимагає розробки системи циркуляційної регенерації, а друге завдання полягає в організації циклу використання композитних ресурсів і матеріалів від розробки і виробництва до випуску готової продукції та утилізації відслужили свій термін виробів, заснованого на всебічному розвитку співробітництва між компаніями, що належать до різних галузей промисловості [16;25;27; 31].

Концепція підприємства, орієнтованого на охорону навколишнього середовища, ще не отримала широкого визнання і не закріпилася в економічній літературі. Зазвичай використовується концепція корпоративної інтеграції, екологічного та економічного менеджменту або екологічного менеджменту навколишнього середовища. Концепція сталого розвитку лежить в основі економічного розвитку підприємств, орієнтованих на охорону навколишнього середовища. У зв'язку з цим можна виділити основні форми економічної діяльності, засновані на обліку структурних змін навколишнього середовища, охорони навколишнього середовища, орієнтації на продукт, виробничих функціях, екологічних факторах, інтегрованих у виробництво.

Екологічна спрямованість діяльності компанії характеризується спрямованістю системи управління на встановлення принципів екологічної та економічної діяльності. Це впливає на екологічні стратегії і програми і, відповідно, невиробничі структури і поведінку персоналу. Екологічні стратегії показують довгострокові шляхи поліпшення екологічних умов виробничих процесів і продуктів, не перешкоджаючи економічному успіху підприємства. Їх реалізація вимагає підтримки стратегічного розвитку та дій співробітників, які усвідомлюють важливість екологічних проблем, в рамках навчання персоналу та установ, що визначають їх дії. Екологічна програма включає опис конкретних екологічних цілей, заходів, термінів та відповідальності. Її реалізація також вимагає підтримки з боку інституційних структур і дій персоналу, орієнтованих на охорону навколишнього середовища. Наявність ряду різних корпоративних структур визначає інституційні рамки діяльності. Підприємницька етика, заснована на обліку факторів зовнішнього

середовища, конкретизується в системах стратегічного і оперативного управління. Вона визначає структуру управління підприємством і відповідні рамки дій персоналу, регулює взаємовідносини підприємства із зовнішнім середовищем [32; 35].

Розглядаючи взаємозв'язок між природоохоронною діяльністю підприємства і його конкурентоспроможністю, підкреслюється, що забруднення навколишнього середовища – це форма виробничих відходів, шкідливих речовин, господарських відходів, коли певні форми енергії потрапляють в навколишнє середовище у вигляді забруднення або нераціонального використання ресурсів. Крім того, в результаті таких викидів підприємства несуть додаткові витрати по ліквідації наслідків. Ці витрати впливають на ціну товару, але нічого не додають цінності для споживача.

Ми вважаємо, що захист навколишнього середовища та конкурентоспроможність нероздільні з точки зору продуктивності ресурсів. Таким чином, підприємство, орієнтоване на охорону навколишнього середовища, залежить від системи цінностей підприємства, міри важливості екологічних питань для нього, при обліку екологічних факторів в інституційному виробництві на основі установи, яка чітко розподіляє цілі, завдання і функції між кожним структурним підрозділом, визначаючи відповідні терміни, відповідальність і повноваження на кожному етапі виробництва. Це відбивається в екологічній політиці підприємства, її зміст і реалізація залежать від того, як підприємство взаємодіє із зовнішнім середовищем, від уміння формулювати екоцілі і обробляти інформацію.

Механізм екологічного менеджменту підприємства повинен керуватися базовою необхідністю враховувати особливості певного етапу розвитку макроекономічних процесів, узгодженість роботи Ринку, внутрішнє середовище і підтримувати безперервність процесу розвитку. Тому в концепції управління необхідно враховувати перспективи і використовувати знання про особливості стадії розвитку/спаду, зовнішнього або внутрішнього середовища, економічної стадії динамічних змін (табл.1.1).

Порівняльні дефініції категорії «механізм екологічного менеджменту підприємства» [узагальнено автором на основі 2; 9; 19; 22; 34; 39; 41]

Характеристика механізму екологічного менеджменту підприємства та його підсистем	
Економічна підсистема	Екологічна підсистема
Механізм як підтримання структури системи – сукупність елементів, що забезпечують цілісність системи, підпорядкованість, потенційну здатність до перетворень	
Складна системоутворююча одиниця, що включає окремі структури та показники їх вияву (організаційні, компонентні, управлінські, логістичні тощо), акумулює науково–технічний потенціал	Елементарна, часова і просторова постійність окремих параметрів підсистеми, основних біотичних та абіотичних складників, супроводжуваних технічних, технологічних та інших параметрів
Механізм як процес функціонування системи – зміни, взаємодії, перетворення, трансформації з одночасною рівновагою та динамічною рівновагою підсистем	
Процесні реакції на рівні окремих суб'єктів господарювання як відповідь на дію внутрішніх і зовнішніх ринкових чинників: попит, виробництво, торгівля, споживання, міжнародна економічна діяльність; реалізація економічної та суспільної доцільності, необхідності, достатності	Перетворення окремого природного ресурсу в елемент економічної діяльності підприємства – промислового, аграрного; формування нових інтеграційних еколого–технічних, еколого–технологічних господарюючих елементів; трансформації природних екосистем та утворення комплексних структур
Механізм як результативність системи – відтворення окремих параметрів, складників системи в «режимі» саморозвитку або управління, ефективність інтегральних процесів	
Реалізація соціально–економічного потенціалу окремих суб'єктів господарювання, регіонів, територій та отримання оптимального соціально–економічного ефекту; усунення суперечностей між системою та зовнішнім середовищем	Збереження стійкості екосистем та інших природно–техногенних угруповань з одночасними оновленнями на основі самовідтворення та дієвих управлінських рішень; інтеграційного перебігу процесів саморозвитку та керованого розвитку системи
Механізм та перспективи вдосконалення системи – збалансування соціальних, економічних, екологічних процесів в одиничній реалізації та інтегральній єдності	
Ринкова самоорганізація економічної системи у поєднанні з державним регулюванням; упровадження принципів раціонального ресурсовикористання – технічних, технологічних, екологічних, інформаційних, інтелектуальних тощо	Ефективна природоохоронна діяльність в єдності з екологічними цінностями, господарською доцільністю; збалансоване використання природних ресурсів; відтворення природного біорізноманіття, природних екосистем

Водночас досягнення більшого еколого-економічного потенціалу є вагомим результатом розвитку підприємств. При цьому особливу увагу слід звернути на організацію системи випереджувального виявлення найважливіших факторів, що впливають на якісну та своєчасну організацію цього процесу, а також на систематизацію та врахування дестабілізуючих

факторів зовнішнього середовища, які безпосередньо впливають на нього. Розробка системи управління еколого-економічним потенціалом підприємства та фундаментальних засад процесу формування еколого-економічного потенціалу необхідна для повної реалізації потенційних перспектив суб'єкта господарювання в нестабільних умовах його функціонування, та взаємодія з навколишнім середовищем. Одним із головних обов'язків керівництва підприємства є встановлення та підтримка гармонійної рівноваги між екологічними та економічними ресурсами. Використовувати еколого-економічний потенціал підприємства в повній мірі за наявності недосконалої системи менеджменту надзвичайно складно [15, 20, 33]. Створення системи управління економічним потенціалом, яка забезпечує координацію господарської діяльності всередині підприємства, демонструє здатність системи узгоджувати процеси розвитку потенціалу підприємства з його внутрішньоекономічними закономірностями. Виділення складових процесів можна визначити на основі поділу управління з огляду на конкретні цілі розвитку підприємства.

У зв'язку з цим важливо розрізняти стратегічне управління та операційне управління, і в наведеній нижче таблиці описано їх відмінні характеристики (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Співвідношення стратегічного і оперативного управління еколого-економічним потенціалом [узагальнено автором на основі 8; 21; 30; 37]

Характеристики	Стратегічне управління	Оперативне управління
Мета управління підприємством	Забезпечення довгострокового існування підприємства	Зниження емісій, ризиків та споживання ресурсів
Мета управління еколого-економічним потенціалом	Забезпечення довгострокових потенціалів економічного успіху та необхідних для цього ресурсів	Еко-ефективність процесів
Цільові параметри управління	Екологічна прийнятність продуктів, процесів і впливів	Об'єм відходів, споживання енергії, матеріаломісткість

Продовження табл. 1.2

Характеристики	Стратегічне управління на формування екологічних питань в суспільстві	Оперативне управління
Розмірність параметрів	Шанси, ризики, переваги, слабкості	Об'єми, вага, площа, токсичність, навантаження та ін.
Джерело інформації	Зовнішнє середовище	Екологічна інформаційна система

Проведення аналізу рівня змін еколого-економічного потенціалу підприємства передбачає збір, аналіз та обробку інформації, яка характеризує тенденції його розвитку за всіма функціональними напрямками на поточний момент часу, що робить його можна виявити основні тенденції розвитку підприємства та визначити його позицію з метою подальшого формування програмних установок.

Розуміння зовнішнього середовища допомагає позиціонувати підприємство в певному секторі для стратегічного управління У. вузькому розумінні екологічним чинником розвитку підприємства, який формує як зовнішні конкурентні переваги підприємства, так і внутрішні конкурентні переваги, є рівень наявності якісної або дешевої сировини та інших ресурсів. У широкому розумінні екологічний фактор впливу на еколого-економічний потенціал проявляється як сукупність екологічно орієнтованих параметрів стратегії економічного зростання на довгострокову перспективу та змін у взаємодії суб'єктів господарювання на мікро- та макрорівнях економіка, тобто взаємовідносини підприємства з іншими суб'єктами господарювання. При формуванні еколого-економічного потенціалу підприємства необхідно виходити з того, що його структура являє собою визначену взаємозалежну сукупність його локальних потенціалів, тобто потенціалів кожного виду ресурсів, які забезпечують найбільш ефективну реалізацію довгострокові цілі та стратегічні напрямки розвитку підприємства. Усі види локальних потенціалів безпосередньо взаємопов'язані та взаємозалежні [3, 5, 7, 10, 13, 36, 38]. Важливе значення має поєднання різноманітних екологічних мотивацій:

об'єктивних у вигляді обов'язкових екологічних вимог, нормативів, стандартів, технічних регламентів тощо, суб'єктивних у вигляді добровільних підприємницьких ініціатив екологічної спрямованості, які можуть проявлятися не лише в інноваційних формах, ведення сільського господарства, але й інші види діяльності (зелений туризм, культурно-історична та етнічна популяризація сільської місцевості) в єдину систему екологічних домінант розвитку аграрного сектору національної економіки (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Екологічні домінанти розвитку аграрних підприємств [4; 6; 12; 18; 24; 29]

Таким чином, наявність уніфікованого, послідовного підходу дозволяє удосконалити механізм екологічного менеджменту, кінцевою метою якого є підвищення його ефективності та оптимізація діяльності підприємства відповідно до розроблених напрямів його розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно–економічна характеристика підприємства

Досліджуване підприємство є приватною агрофрмою і розташоване у Кременчуцькому районі Полтавської області. Метою діяльності товариства є отримання прибутку. Розмір зареєстрованого (пайового) капіталу станом на 31.12.2023 р. становить 846 тис. грн.

Предметом діяльності підприємства у відповідності до статуту:

виробництво сільськогосподарської продукції;

надання всіх послуг та виконання всіх видів діяльності, безпосередньо пов'язаних з вищенаведеним переліком предмету діяльності підприємства;

торгівля сільськогосподарською і іншою продукцією та проведення іншої сільськогосподарської, комерційної та фінансової діяльності, що не заборонена підприємству відповідно до чинного законодавства України.

Характеризуючи систему управління підприємства, можна виділити об'єкт та суб'єкт (рис. 2.1). До об'єкта управління слід віднести керовані складові, а саме: трудові ресурси, матеріальні ресурси (основні засоби та оборотні матеріальні активи), фінансові ресурси (власні та залучені кошти) та процеси, серед яких основними є виробничі та інноваційні. Суб'єкт управління – це керуюча підсистема підприємства, який в свою чергу поділяється на громадський та професійний. Громадський суб'єкт складається зі Загальних зборів учасників. Професійний включає в себе апарат управління, який складається з директора та його заступників. Для повноцінного та успішного функціонування будь-якої системи необхідний налагоджений канал зв'язку та обміну інформацією. На підприємстві такий канал пов'язує дані підсистеми в двох напрямках: прямому та зворотньому.

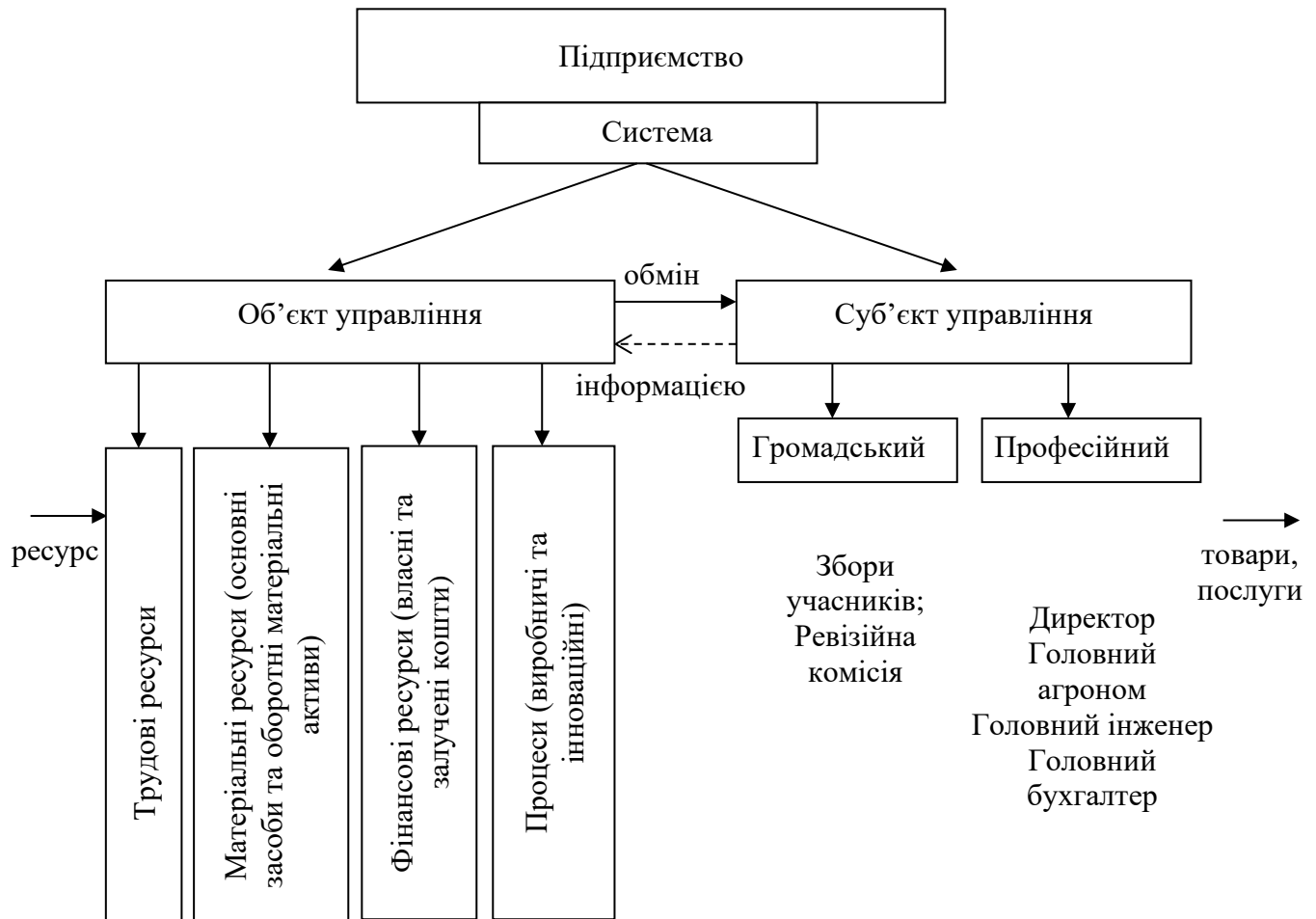

Рис. 2.1. Система управління підприємства, 2021-2023 рр. [розроблено автором]

Беручи до уваги всю систему управління, слід зазначити, що вона є відкритою. Існують канали входу та виходу з неї, а саме вхідним каналом є ресурси, вихідним – товари та послуги. Функція організація підприємства передбачає порядок розташування і взаємодію елементів системи. Структура й організація цілісної системи підприємства підвищують рівень визначеності, завдяки спрямованій поведінці її елементів.

Організаційна структура управління підприємства наведено на рис. 2.2. Органами управління підприємства є: вищий орган – Загальні збори учасників; виконавчий орган – директор. Представники учасників можуть бути постійними або призначеними на певний строк. Учасники мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток у статутному капіталі товариства.

Учасники зборів, які беруть участь у зборах, реєструються з зазначенням кількості голосів, яку має кожний учасник. Цей перелік підписується головою та секретарем зборів. Виконавчий орган товариства – директор підприємства, який здійснює поточне керівництво його діяльністю і є підзвітним Загальним зборам учасників.

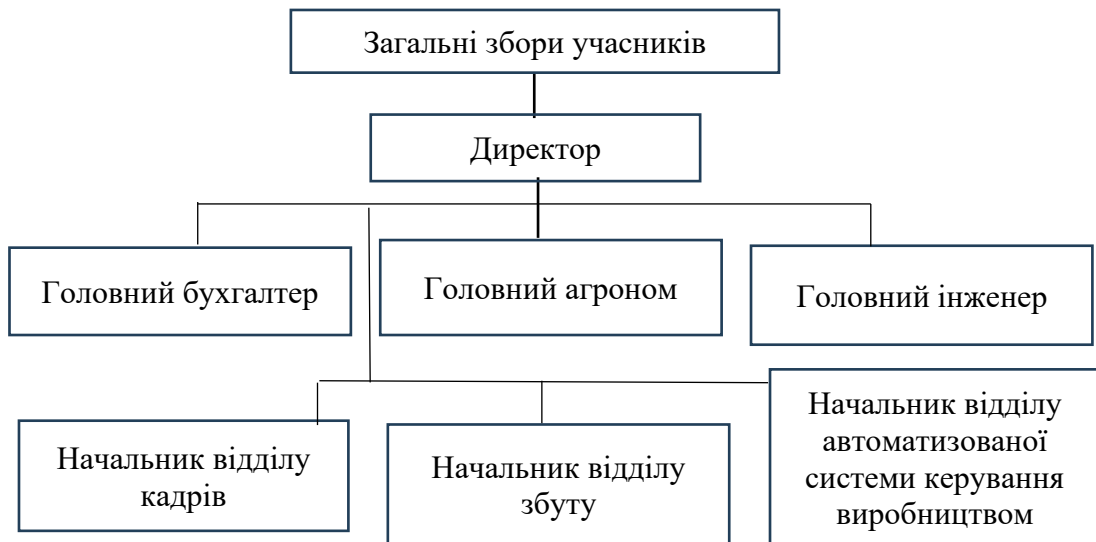

Рис. 2.2. Організаційна структура управління підприємства, 2021-2023 рр. [розроблено автором]

Система управління персоналом визначається структурою управління, що сформована на підприємстві. Підприємство має лінійно–функціональну організаційну структуру управління, що спирається на розподіл повноважень та відповідальності по функціях управління та прийняття рішень по вертикалі. Лінійно–функціональна структура дозволяє організувати управління за лінійною схемою, а функціональні відділи апарату управління підприємства лише допомагають лінійним керівникам вирішувати управлінські завдання.

Система управління організації значною мірою визначається не тільки внутрішніми факторами, але й чинниками зовнішнього середовища. Тому необхідним є проведення SWOT–аналізу підприємства. Проведення SWOT–аналізу доцільно розпочати із визначення чинників зовнішнього середовища, тобто макро– і мікросередовища (табл. 2.1). При проведенні стратегічного

аналізу ТОВ недостатньо проаналізувати внутрішнє і зовнішнє середовище лише в розрізі їх окремих підсистем підприємства.

Таблиця 2.1

Аналіз сильних і слабких сторін у діяльності підприємства, 2021-2023 рр.

[розроблено автором]

Аналіз сильних сторін в діяльності	Аналіз слабких сторін в діяльності
1. Зручні умови доставки продукції клієнтам 2. Уважне відношення до замовника і довгострокова співпраця 3. Високий професіоналізм персоналу підприємства 4. Імідж надійного партнера 5. Бажання керівництва проводити зміни в технології і управлінні 6. Цілеспрямованість керівництва щодо підвищення ефективності діяльності	1. Відставання у сфері досліджень і технологій 2. Немоżliвість фінансувати складні проекти, які вимагають значних фінансових коштів 3. Відсутність фахівців у сфері стратегічного управління 4. Робота на застарілому обладнанні та техніці 5. Регресивна кадрова політика 6. Суттєві прості техніки 7. Фізично і морально застаріла техніка і обладнання

Для обґрунтування значущості й рівня впливу окремих чинників або їх груп необхідно всі чинники, які вивчаються, віднести до позитивно або що негативно діють. Ці чинники отримали назву «можливостей» і «загроз» з боку зовнішнього середовища, а також «сильних» і «слабких» сторін діяльності підприємства щодо його мікросередовища. При цьому зовнішні і внутрішні чинники необхідно аналізувати в їх взаємозв'язку і залежності.

Аналіз зовнішніх можливостей і загроз для підприємства наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз зовнішніх можливостей і загроз для підприємства, 2021-2023 рр.

[розроблено автором]

Перелік зовнішніх можливостей	Перелік зовнішніх загроз
1. Зростання купівельної спроможності населення 2. Формування нових груп клієнтів 3. Потреба клієнтів в комплексних	1. Війна 2. Підвищення вимог до якості продукції 3. Посилення конкуренції на внутрішньому ринку

Продовження табл. 2.2

Перелік зовнішніх можливостей	Перелік зовнішніх загроз
4. постачання продукції великими партіями	4. Нестабільність цін постачальників
5. Гарантовані ділові зв'язки з постачальниками сировини	5. Невчасність постачання продукції від постачальників
6. Поява інноваційних технологій виробництва і високоефективного устаткування	6. Ризик використання конкурентами сучасних технологій
7. Завоювання нових ринків збуту	7. Підвищення цін на енергоносії
7. Висока якість договірної дисципліни	8. Підвищення цін на транспортні перевезення
8. Швидкі темпи інновацій в галузі	9. Інфляційні процеси в державі
9. Надання консультаційних і післяпродажних послуг	
10. Дієві презентаційні заходи	

Серед основних можливостей: зростання купівельної спроможності населення, формування нових груп клієнтів тощо. Наступним етапом SWOT-аналізу підприємства буде складання матриці, в якій підведемо підсумки впливу можливостей і загроз на діяльність підприємства і визначимо сильні та слабкі сторони його діяльності. Тому складемо матрицю SWOT-аналізу для того, щоб визначити загальну стратегію діяльності підприємства для змісту і поліпшення його ринкових позицій (рис. 2.3).

Внутрішнє середовище	Зовнішнє середовище	
	Можливості (10)	Зарози (9)
Сильні сторони (6)	Поле Сс і М (16)	Поле Сс і З (15)
Слабкі сторони (7)	Поле Сл і М (17)	Поле Сл і З (16)

Рис. 2.3. Матриця SWOT-аналізу підприємства, 2021-2023 рр.
[розроблено автором]

Залежно від розташування чинників в певному полі керівництво підприємства може вибрати стратегію, а саме:

поле Сс і М вимагає розробки стратегій підтримки і розвитку сильних сторін діяльності у напрямку реалізації шансів зовнішнього оточення; стратегію зростання;

поле Сс і З вимагає формування стратегій використання сильних сторін з метою усунення загроз (стратегія стабільності);

поле Сл і М потребує розробки стратегій подолання слабких сторін завдяки можливостям зовнішнього середовища (стратегія стабільності);

поле Сл і З називають «кризовим полем», оскільки тут об'єднуються погрози оточення і слабкі сторони. У зв'язку з цим існує необхідність розробки стратегій, спрямованих як на подолання загроз, так і на усунення слабких сторін підприємства, яке завжди є складним завданням.

Таким чином, проаналізувавши дані матриці, бачимо, що зараз підприємство знаходиться в полі Сл і М, тобто у полі формування стратегії подолання слабких сторін завдяки можливостям зовнішнього середовища. Для такого поля характерна загальна стратегія – стратегія стабільності.

Оскільки найбільш важливим елементом внутрішнього середовища товариства та системи управління є його персонал, тому надалі доцільно провести оцінку структури персоналу підприємства. Аналіз загальної структури персоналу підприємства відображена в табл. 2.3 (на основі додатку А).

Таблиця 2.3

Зміни у загальній структурі персоналу підприємства за категоріями зайнятих, 2021-2023 рр. [розраховано автором]

Категорія зайнятих	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Темп приросту, 2023 р. до 2021 р., %
	кіль- кість, осіб	пито- ма вага, %	кіль- кість, осіб	пито- ма вага, %	кіль- кість, осіб	пито- ма вага, %	
Управлінський персонал	7	17,1	7	15,6	7	15,9	0
у тому числі: Керівники	7	17,1	7	15,6	7	15,9	0
Виробничий персонал	34	82,9	38	84,4	37	84,1	3
Разом	41	100	45	100	44	100	3
Кількість виробничого персоналу на 1 управлінця	4,9		5,4		5,3		0,4

Аналізуючи загальну структуру та динаміку персоналу підприємства за 2021-2023 роки, можна сказати, що кількість зайнятих осіб збільшилася на 3 особи. Слід зазначити, що на 1 особу управлінського персоналу припадає 5,3 осіб виробничого.

Проаналізуємо динаміку показників плинності персоналу Підприємства за 2021-2023 роки (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Характеристика та динаміка показників плинності персоналу Підприємства та їх динаміки, 2021-2023 рр. [розраховано автором]

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+; -) 2023 р. від 2021 р.
Коефіцієнт оновлення персоналу	0,286	0,286	0,286	0
Коефіцієнт вибуття персоналу	0,400	0,400	0,400	0
Коефіцієнт плинності кадрів	0,286	0,286	0,286	0
Коефіцієнт абстентеїзму	0,061	0,062	0,071	0,01
Коефіцієнт внутрішньої мобільності	0	0	0	-

Розглядаючи показники плинності персоналу, можна зробити висновок, що коефіцієнт оновлення персоналу підприємства за аналізований період досить високий, що обумовлено щорічним звільненням і прийняттям на роботу працівників, у зв'язку із сезонністю робіт в сільськогосподарському підприємстві. Те ж стосується і величини коефіцієнтів вибуття персоналу та плинності кадрів. До того ж коефіцієнт плинності кадрів є важливим показником динаміки робочої сили підприємства, а так як показник плинності для підприємства досить великий, то можна говорити про нестабільну роботу підприємства, необхідність розвивати тваринництво.

Помітний досить низький коефіцієнт абстентеїзму, який показує ефективність використання робочого часу працівників підприємства, при чому найнижче значення його у 2021 році становить 0,061 (6,1 % втрат робочого часу).

Вся заробітна плата входить у фонд основної заробітної плати. Додаткова заробітна плати на підприємстві не виплачується, що знижує мотивацію працівників.

Розглянуті вище питання щодо ролі аналізу системи управління підприємства визначають необхідність проведення фінансово–економічного аналізу результатів господарської діяльності, який є індикатором ефективності господарської діяльності відділення з метою оцінювання його результатів і виявлення наявних резервів (додаток Б).

Аналіз даних додатку Б свідчить про збільшення вартості сукупного капіталу підприємства на 3647 тис. грн. або на 7,7 % у 2023 р. порівняно з 2021 р. Причиною такого збільшення стало збільшення як необоротних, так і оборотних активів підприємства. Стійку тенденцію до збільшення має показник власного капіталу підприємства, оскільки його значення збільшилося на 0,9 % порівняно з 2021 р.

Аналізуючи ресурсну частину підприємства доцільно відмітити стійку тенденцію збільшення вартості основних засобів, які збільшують свою вартість у 2023 р. відносно 2021 р. на 21,3 %. Це пов'язано із їх зносом з переважаючим оновленням.

Спостерігається збільшення середніх залишків оборотних активів, які збільшилися у 2023 р. на 4,8 % порівняно з 2021 р. Причиною даного явища є суттєве збільшення грошей та їх еквівалентів.

Характеризуючи економічні результати підприємства за аналізований період доцільно відмітити, що чистий дохід у 2023 р. збільшився по відношенню до 2021 р. на 39,2 %. Це пов'язано з кількістю товарної продукції та ціновими коливаннями на основні види продукції. Позитивною тенденцією є менша абсолютна величина операційних витрат, ніж чистого доходу (на 2879 тис. грн у 2023 р. абсолютний приріст, ніж у 2021 р.).

Доволі суттєвим елементом операційних витрат є заробітна плата, фонд якої за 2021-2023 рр. зріс на 25,9 %. Відповідно спостерігається зростання і середньомісячної заробітної плати одного працівника на 17,8 % через зміну

кількості працівників. Порівняти заробітну плату із продуктивністю праці доволі важко, бо розрахунок останньої через чистий дохід не дає повного уявлення про результати роботи підприємства.

Важливими показниками ефективності діяльності підприємства є показники використання ресурсів та витрат. Наприклад, коефіцієнт зносу основних засобів становив 0,38 у 2023 р., що на 0,03 вище значення 2021 р. Причиною даного явища є швидкий знос основних засобів. Фондовіддача за 2021-2023 рр. зросла на 0,23 грн. Це досить низьке значення, що демонструє невисоку здатність до оновлення основних засобів за рахунок власних коштів. Середній період обороту оборотних засобів становить 317 днів у 2023 р., що для аграрного підприємства є невеликим терміном.

Найважливішими показниками визначення ефективності діяльності Підприємства є аналіз показників рентабельності: рентабельність сукупного капіталу коливається і за 2021-2023 рр. зменшилася на 50,7 %; рентабельність продукції – на 61,5 % відповідно. Це недостатній рівень для розширеного відтворення, враховуючи фактори інфляції та ризику.

В цілому фінансово–економічний аналіз результатів господарської діяльності підприємства дає можливість зробити висновок про їх невисокий рівень.

2.2. Діагностика управління еколого–економічним розвитком підприємства

Екологічний менеджмент аграрного підприємства – це система управління, спрямована на мінімізацію негативного впливу сільськогосподарської діяльності на навколишнє середовище та забезпечення сталого розвитку.

Основні елементи механізму екологічного менеджменту:

екологічна політика – визначає загальні цілі та принципи екологічної діяльності підприємства;

система екологічного менеджменту – включає в себе планування, реалізацію, моніторинг та вдосконалення екологічних заходів;

екологічні процедури та інструкції – деталізують порядок виконання екологічних заходів;

навчання та підготовка персоналу – забезпечує знання та навички, необхідні для виконання екологічних вимог;

моніторинг та контроль – дозволяє оцінювати ефективність екологічних заходів та вносити необхідні корективи;

звітність – інформує про екологічну діяльність підприємства зацікавлені сторони.

Переваги впровадження екологічного менеджменту:

зниження негативного впливу на навколишнє середовище;

поліпшення іміджу та репутації підприємства;

зменшення ризиків екологічних штрафів та санкцій;

підвищення економії ресурсів;

збільшення інвестиційної привабливості;

підвищення мотивації та лояльності персоналу.

Основні етапи впровадження екологічного менеджменту представлені в табл. 2.5.

Одним із прикладів реалізації на практиці еколого–економічних оцінок є введення поняття «екологічного менеджменту підприємства» на основі інтегральних показників (економічні збитки, відходоємність, природоємність і т.п.).

Система оцінки еколого–економічного розвитку підприємства досить складна і побудована для вирішення багатоцільовий завдання управління природокористуванням. При її побудові використовується багатоконтурна модель регулювання еколого–економічної (природоохоронної) діяльності, яка відображає процес управління природокористуванням і прийняття рішень в

залежності від вимог задає блоку зовнішнього контуру (перш за все – цілей забезпечення екологічної безпеки виробництва та продукції).

Таблиця 2.5

**Основні етапи впровадження екологічного менеджменту підприємства,
2021-2023 рр. [сформовано автором]**

Етапи	Зміст
Проведення екологічного аудиту	Дозволяє оцінити поточний стан екологічної діяльності підприємства та визначити пріоритетні напрямки роботи
Розробка екологічної політики та системи екологічного менеджменту	Визначає цілі та завдання екологічної діяльності, а також порядок їх досягнення
Впровадження екологічних процедур та інструкцій	Розробляє деталізовані інструкції з виконання екологічних заходів
Навчання та підготовка персоналу	Забезпечує знання та навички, необхідні для виконання екологічних вимог
Моніторинг та контроль	Встановлює систему моніторингу та контролю за екологічними показниками
Звітність	Розробляє систему звітності про екологічну діяльність підприємства

Система показників екологічного менеджменту підприємства підрозділяється на три підсистеми:

- рівень природокористування;
- рівень природоохоронної діяльності;
- рівень екологізації виробництва.

Подальше поділ системи і склад елементів нижчих рівнів залежать від кінцевої мети виробленої оцінки і визначаються для двох випадків:

поглибленої оцінки екологічного менеджменту підприємства, призначеної для використання в процесі розробки екологічних програм на ряд років;

експрес-оцінки екологічного менеджменту підприємства в цілях вивчення природоохоронної діяльності підприємства в динаміці і прийняття поточних рішень щодо формування та використання екологічного фонду підприємства.

В якості додаткових показників екологічності виробничих процесів можна використовувати на практиці коефіцієнти замкнутості (K_z) і обороту (K_o) природних ресурсів. Перший з них визначається по формулі (2.1).

$$K_z = \frac{M_i}{M_{ci}}, \quad (2.1)$$

де M_i – маса i -го виду готової продукції;

M_{ci} – маса сировини, що використовується в технологічному процесі.

Якщо $K_z=0,9-1,0$, то процес вважається безвідходним, при $K_z=0,5-0,9$ – маловідходним, при $K_z = 0,5$ – відкритим.

Відповідно (2.2):

$$K_o = \frac{M_c}{M_c - M_o}, \quad (2.2)$$

де M_o – маса сировини, що знаходиться в обороті;

M_c – маса сировини, що забирається з природних комплексів.

Коефіцієнт обороту повинен прагнути до можливого максимуму.

Екологічність технологічних процесів також оцінюється за коефіцієнтом чистоти $K_{ч}$ (2.3–2.5):

$$K_{ч} = \frac{M_{p1}}{M_{вик}}, \quad (2.3)$$

$$K_{ч} = \frac{M_{p2}}{M_{сток}}, \quad (2.4)$$

$$K_{ч} = \frac{M_{p3}}{M_{відх}}, \quad (2.5)$$

де M_{p1} , M_{p2} , M_{p3} – маса речовин, витягнутих з викидів, стоків, відходів відповідно;

Мвик, Мсток, Мвідх – маса викидів, стоків, відходів відповідно.

Значення коефіцієнта чистоти в ідеалі повинно прагнути до одиниці. При $Kч = 0,9-1$ процес вважається чистим, при $Kч = 0,5-0,9$ – напівчистий, при $Kч = 0,5$ – брудним. Чистота процесів забезпечується створенням ефективних водо– і газоочисних пристроїв (локальних і загальнозаводських).

Важливе місце при оцінці екологічності підприємств займає визначення ступеня небезпеки виробництв з використанням методики Укргідромету та моніторингу навколишнього середовища України. Категорія небезпеки виробництва (Кнв) визначається за такою формулою (2.6):

$$K_{нв} = \sum_{i=1}^{M_i} \frac{M_i}{ГДК_i} \times a_i, \quad (2.6)$$

де M_i – маса викиду i -го речовини;

$ГДК_i$ – гранично допустима концентрація i -ї речовини;

n – кількість забруднюючих речовин у викидах;

a_i – безрозмірний коефіцієнт, що дозволяє співвіднести ступінь шкідливості речовини зі ступенем шкідливості сірчистого газу.

Коефіцієнт a_i залежить від класу небезпеки шкідливих речовин. Для речовин першого класу небезпеки його значення становить 1,7; другого класу – 1,3; третього класу – 1; четвертого класу – 0,9.

Якщо $K_{нв} > 106$ – підприємство відноситься до першої категорії небезпеки, при $K_{нв} = 104-106$ – до другої категорії, при $K_{нв} = 103-104$ – до третьої категорії, а при $K_{нв} < 103$ – до четвертої категорії небезпеки. Підприємства, віднесені до третьої і четвертої категорій небезпеки, користуються екологічними пільгами по розробці нормативів гранично допустимих концентрацій і частоті контролю з боку органів охорони природи, а також за обсягом звітності.

Емісія речовин–забруднювачів реалізується в вигляді техногенних потоків (речових і енергетичних) від джерел до об'єктів впливу. Використання цього поняття дасть можливість спростити формалізацію і аналіз процесів

взаємодії техносферної і біосферних утворень для прийняття рішення в системах управління якістю навколишнього середовища. Такі рішення повинні бути орієнтовані на попередження, зняття або мінімізацію небезпеки техногенних впливів.

До основних характеристик техногенного впливу відносять потужність генерації техногенних потоків речовин–забруднювачів від техногенних джерел і дозу поразки об'єктів впливу. Маючи достатню інформацію про ці характеристики, можна проводити оцінки екологічної небезпеки (безпеки) технологій, підприємств, виробництв і різних видів господарської діяльності за рівнями їх впливу на навколишнє середовище і здоров'я людини. Складність оцінок техногенного впливу полягає в недостатній вивченості проміжних і результуючих ефектів комплексного впливу поєднань різних речовин–забруднювачів техногенного походження (ефект сумації), продуктів їх взаємодії як між собою, так і з речовинами, які мають місце в процесах функціонування об'єктів поразки. У більшості випадків оцінки ефектів впливу проводяться для конкретних речовин–забруднювачів за принципом обліку їх прямого впливу і нагромадження. Дослідження останніх років дозволили встановити раніше невідомі ефекти ураження живих організмів в результаті вторинних перетворень речовин–забруднювачів з утворенням нових речовин, які були відсутні в первинному техногенному потоці.

Представлений метод емісії речовин–забруднювачів (або краще підхід до розглянутої проблеми) отримав назву екометрії і орієнтований на вирішення таких взаємопов'язаних завдань:

визначення узагальнених кількісних характеристик процесу генерації речовин–забруднювачів від джерел, різних за потужністю, природі і просторової орієнтації;

визначення якісних характеристик техногенних потоків у вигляді їх спектральних відображень за рівнями небезпеки при транспортуванні з урахуванням норм речовин–забруднювачів;

порівняльна оцінка потужностей генерації речовин–забруднювачів, а також доз ураження компонентів навколишнього середовища і біоти від джерело різного походження, включаючи джерела вторинного впливу;

оцінка зміни рівнів техногенної небезпеки речовин–забруднювачів в процесі їх перетворення в технічних системах екологічної безпеки (очищення, нейтралізація, рециркуляція), в компонентах навколишнього середовища (взаємні перетворення, розсіювання, акумуляція, асиміляція і т.д.);

розробка узагальнених техногенних спектрів і техногенних чисел для різних джерел емісії речовин–забруднювачів стосовно галузям економіки з метою оточити екологічну безпеку технологій і виробництв;

розробка карт рівнів техногенної небезпеки різних видів господарської діяльності в залежності від потужностей генерації речовин–забруднювачів джерел, розподілених по території потенційного техногенного впливу;

розробка карт рівнів «до техногенного ураження» конкретних об'єктів, розташованих на розглянутих територіях;

порівняльна оцінка потужностей генерації та емісії речовин–забруднювачів від джерел, розподілених по територіях адміністративних кордонів;

розробка економічних балансів збитків навколишнього середовища на території суб'єктів в результаті транскордонних переносів шкідливих і небезпечних речовин;

обґрунтування висновків про масштаби збитку і прийняття рішень для пред'явлення санкцій по компенсації втрат від негативних впливів.

Наведений перелік завдань претендує на універсальність методологічного підходу, однак на практиці ряд проблем, наприклад, пов'язаних з трансформацією речовин–забруднювачів в компонентах екосистем, більш виправдано вирішувати за допомогою інших методів. Це пов'язано з багатьма причинами і в першу чергу складністю самих процесів взаємодії в нерівноважній фізико–хімічній системі «речовини–забруднювачі – атмосфера, ґрунти, літосфера, гідросфера, біота».

Проведемо відповідні розрахунки за даними підприємства (табл. 2.6–2.7).

Таблиця 2.6

Показники екологічного навантаження на навколишнє середовище підприємства, 2021-2023 рр. [розраховано автором]

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Зміни (+; -) 2023 р. від	
				2021 р.	2022 р.
Площа сільгоспугідь, га	1040,1	1043,17	1045,9	5,8	2,73
Площа, на яку внесено мінеральні добрива, га	1040,1	1043,17	1045,9	5,8	2,73
Площа оброблена засобами захисту рослин, га	1040,1	1043,17	1045,9	5,8	2,73
Площа посівів високоінтенсивних просапних культур (соняшник, кукурудза тощо), га	412,1	315,05	239	-173,1	-76,05
Площа посівів азотофіксуючих культур (соя, фасоль, горох, бобові трави тощо), га	–	–	–	–	–
Наявність енергетичних потужностей на кінець звітного року, кВт	1311	1311	1311	0	0
Припадає енергетичних потужностей на 1 га сільгоспугідь, кВт/га	1,26	1,26	1,25	-0,01	0,00
Наявність устаткування для виробництва відновлювальної енергії, кВт/год	0	0	0	–	–
Використання електроенергії, тис.кВт–год	15	15	14	-1	-1
Використання теплоенергії, Гкал	0	0	0	–	–
Використання газу природного, тис.м ³	2,2	2,1	2,0	-0,2	-0,1

За результатами розрахунків зазначимо, що підприємство збільшує виробництво бобової технічної культури сої, що в екологічному сенсі доволі безпечно. Діяльністю щодо переробки сільськогосподарської сировини підприємство не займається через технічне дорожнечу обладнання, що в умовах війни є доречним і дозволило б зробити продукцію більш конкурентоспроможною.

Підприємство споживає незначний обсяг електроенергії та газу

природного в основному для опалення контори і реммайстерні техніки. Вся площа посівів обробляється гербіцидом та інсектицидом. Також під всю площу вносяться мінеральні добрива.

Таблиця 2.7

Показники ефективності управління еколого–економічним розвитком підприємства, 2021-2023 рр. [розраховано автором]

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Норматив	Співвідношення нормативу і факту за 2023 р.
Коефіцієнт замкнутості, Кз	1,02	1,02	1,15	0,9–1,00	Безвідходне виробництво
Коефіцієнт обороту, Ко	0,98	0,98	0,87	1–1,11	Безвідходне виробництво
Коефіцієнт чистоти, Кч	0,77	0,77	0,77	0,5–0,9	Напівчисте виробництво
Категорія небезпеки виробництва, Кнв	103	103	103	103–104	3 група небезпеки

Щодо розрахунків, наведених у табл. 2.10, підприємство окрім заораної соломи та домішок при доробці зерна не має відходів, тому за нормативами має коефіцієнт замкнутості 1,02, при збільшенні площі даний коефіцієнт зростає до 1,15. Відповідно змінюється і коефіцієнт обороту, що свідчить про безвідходне виробництво. Щодо коефіцієнту чистоти, то слід зазначити, що хімічні обробки посівів, внесення мінеральних добрив під посів дає підстави вважати виробництво напівчистим, а відповідно з урахуванням споживання електроенергії та природного газу категорія небезпеки 3 (з 4 категорій, при тому, що найбільш небезпечними є 1 і 2 категорія).

В цілому підприємство проводить пасивну політику щодо еколого–економічного розвитку.

Впровадження екологічного менеджменту на аграрному підприємстві є складним, але необхідний крок до сталого розвитку. Це вимагає значних витрат часу, ресурсів і зусиль. Однак переваги впровадження системи управління навколишнім середовищем є значними та можуть призвести до довгострокового успіху для бізнесу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Ресурсозбереження – це прогресивний напрямок використання ресурсного потенціалу підприємства, безперервний процес економії на всіх етапах виробничо-господарської діяльності, який забезпечить зниження собівартості продукції, збільшення обсягу виробництва і зниження собівартості з однаковий обсяг використання ресурсів, сировини і палива.

Слід також зазначити, що ресурсозбереження – це наукова, комерційна, організаційна та інформаційна діяльність, спрямована на раціональне та комплексне використання всіх видів ресурсів підприємства з урахуванням існуючого стану НТП та стану навколишнього природного середовища. Проблему формування ефективної системи екологічного управління ресурсним забезпеченням підприємства необхідно розглядати в безпосередньому зв'язку з існуючим рівнем розвитку матеріально-технічної бази, політикою ресурсозбереження та оптимізації використання ресурсного потенціалу. Питання ресурсозбереження охоплюють техніку, технологію, організацію виробництва, пов'язані з формуванням нового типу економічного мислення, яке базується на ефективному використанні підприємницьких та інтелектуальних ресурсів.

Необхідний пошук та адаптація якісно нових методологічних підходів до дослідження системи ресурсозабезпечення, визначення ефективності її функціонування, і, насамперед, з точки зору ресурсозбереження. Для ефективного використання ресурсів важливий комплексний та організований підхід до дослідження та оцінки. Успіх вирішення цієї проблеми значною мірою залежить від лідерства, рівня планування та управлінських навичок високопродуктивних сільськогосподарських підприємств. Ступінь використання ресурсів сільськогосподарськими підприємствами характеризується сукупністю показників, що характеризують виробництво

продукції на одиницю витрат ресурсів, витрати на одиницю реалізованої продукції, прибуток на одиницю загальних витрат, рентабельність реалізованої продукції та ін Конкуренентоспроможність. та ефективність сільськогосподарських підприємств є невід'ємними передумовами зростання аграрної економіки. Рентабельність виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах визначається динамікою виробництва основних видів продукції рослинництва, яка в цілому є рентабельною, але має нестійку тенденцію.

Забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва в Україні залежатиме від багатьох факторів, серед яких основними є цінова кон'юнктура та стримування зростання собівартості продукції. Особливу увагу слід приділити витратам на виробничі ресурси, які можуть бути значними у разі відсутності ефективного управління.

Проблема багатьох українських підприємств, зокрема аграрних, полягає у застосуванні витратного методу управління, а не ресурсозберігаючого. Це підхід, коли підприємства більше зосереджуються на витратах, а не на ефективності використання ресурсів. Така модель не сприяє довгостроковій стабільності та розвитку підприємств.

Інша значна проблема полягає в обмеженому трактуванні ресурсів багатьма українськими підприємцями, які переважно асоціюють ресурси лише з фінансовими коштами. Такий підхід є однобоким і не враховує важливості інших ресурсів, як-от людські, матеріальні, технологічні тощо. Фінанси – це лише один з багатьох ресурсів, яким необхідно ефективно управляти для досягнення успіху підприємства. Фінансові показники діяльності підприємства відображають стан його управління ресурсами, і лише постановкою фінансового обліку неможливо досягти суттєвих покращень.

Ресурси підприємства включають всю сукупність цінностей, якими оперує підприємство: людський капітал, машини, матеріали, інструменти, і звичайно гроші. Багато українських фірм скаржаться на брак оборотних коштів, але при цьому не знають точного стану своїх запасів на складах.

Незавершене виробництво та матеріали на складі – це кошти, вилучені з обігу і заморожені. Це обмежує можливість оновлення обладнання, купівлі необхідних комплектуючих, своєчасної виплати заробітної плати та сплати податків. Це втрата прибутку, який можна було б отримати за умови ефективного управління ресурсами.

Ресурсозбереження – це метод управління підприємством, що ґрунтується на впровадженні ресурсозберігаючих технологій, прийнятті ефективних управлінських рішень та постійному вдосконаленні знань і професійних навичок управлінців. Використання ресурсо- та енергозберігаючих технологій у сільськогосподарському виробництві може забезпечити значну економію виробничих витрат. Зокрема, витрати на добрива можуть зменшитися на 30-40%, паливно-мастильні матеріали – на 60-70%, придбання сільськогосподарської техніки – на 80-90%.

Таким чином, для забезпечення конкурентоспроможності українських аграрних підприємств необхідно переходити від витратного до ресурсозберігаючого підходу, який включає в себе ефективне управління всіма видами ресурсів, що є в розпорядженні підприємства.

Для підвищення конкурентоспроможності підприємств, особливо в аграрному секторі, необхідно впроваджувати стратегії, спрямовані на ефективне управління ресурсами. Однією з ключових складових таких стратегій є забезпечення високого наукового рівня робіт і процесів з ресурсозбереження. Це вимагає інтеграції передових наукових знань та технологій у всі аспекти діяльності підприємства. Важливим завданням є ретельне обґрунтування напрямів витрачання ресурсів і ресурсоспоживаючих об'єктів як всередині підприємства, так і у зовнішньому середовищі, що досягається через інноваційні проекти. Це передбачає аналіз і оптимізацію процесів, щоб витрати були обґрунтованими та ефективними.

Крім того, застосування науково обґрунтованих методів прогнозування, оптимізації та економічного обґрунтування є критично важливим. Це дозволяє точно визначати потреби у різних видах ресурсів і планувати їх використання,

запобігаючи надмірним витратам. Важливо також знаходити джерела і форми ресурсного забезпечення з різних джерел, включаючи державні гранти, приватні інвестиції та внутрішні ресурси підприємства. Це допомагає забезпечити необхідний обсяг ресурсів для підтримки діяльності підприємства.

Стиковка в стратегії інноваційно-інвестиційних проєктів цільових завдань, об'єктів, витрат ресурсів, місця, термінів, виконавців, ефективності та інших компонентів є ще одним важливим завданням. Це забезпечує узгодженість і координацію всіх складових стратегії, що дозволяє досягати поставлених цілей більш ефективно. Вибір прогресивних логістичних технологій організації матеріальних потоків дозволяє оптимізувати ланцюг постачання, зменшити втрати та забезпечити ефективне управління запасами.

Для управління ресурсами важливий вибір сучасних інформаційних технологій нормування, планування, обліку і контролю витрачання ресурсів. Інтеграція таких систем, як ERP, допомагає централізовано керувати процесами та здійснювати моніторинг витрат ресурсів. Постійний аналіз ефективності використання ресурсів дозволяє виявляти області для покращення та оптимізації, використовуючи ключові показники ефективності для оцінки результатів.

Стимулювання підвищення ефективності використання ресурсів є важливою складовою успішної стратегії. Це може бути досягнуто через системи мотивації та винагородження, які заохочують працівників до зменшення витрат і впровадження інновацій. Організація навчання персоналу прогресивним технологіям, методам, моделям та інструментам ефективного використання ресурсів є ключовим фактором успіху. Постійне навчання і підвищення кваліфікації персоналу сприяє впровадженню новітніх практик та підвищує загальну ефективність підприємства.

У результаті, ефективне ресурсне забезпечення стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства вимагає комплексного підходу, що

охоплює всі аспекти управління ресурсами, від наукових досліджень і інновацій до практичної оптимізації витрат та навчання персоналу.

Моделювання механізму управління ресурсозбереженням підприємства в системі управління еколого–економічним розвитком ґрунтується на методології структурного системного аналізу (рис. 3.1).

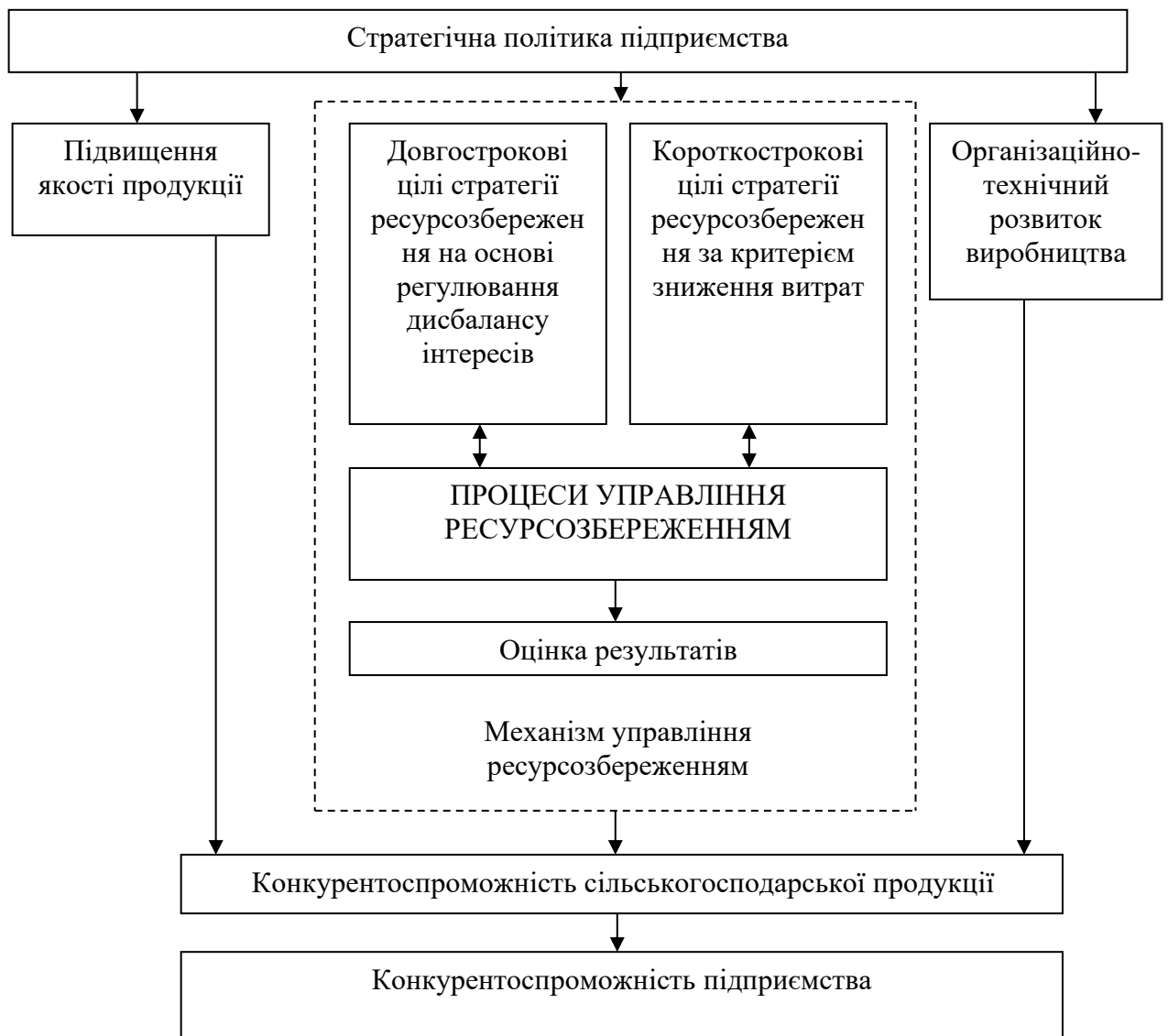

Рис. 3.1. Модель управління ресурсозбереженням підприємства, 2025-2030 рр. [складено автором]

Регулятори механізму управління ресурсозбереженням відіграють ключову роль у забезпеченні адаптивності структури та функціональної

поведінки підприємства. Вони дозволяють зберігати ефективність управління конкурентоспроможністю в умовах змінного ринкового середовища. Декомпозиція системи управління конкурентоспроможністю підприємства та механізму управління ресурсозбереженням має враховувати ієрархічну структуру об'єкту та різні рівні прийняття рішень. Поведінка системи описується через дискретні характеристики, представлені множиною показників та їхніми величинами на всіх рівнях управління.

Формування і реалізація стратегії ресурсозбереження на всіх рівнях управління є одним із найважливіших аспектів управління конкурентоспроможністю підприємства. Це обумовлено тим, що ресурсоемність продукції є однією з основних складових її цінності поряд з якістю. В Україні ефективність використання ресурсів значно відстає від показників розвинених країн, що підкреслює важливість впровадження ефективних стратегій ресурсозбереження.

Перспективний розвиток ринку ресурсозберігаючої продукції відкриває перед суб'єктами господарювання нові можливості. Одним із ключових напрямів є поліпшення якості вже існуючої продукції та послуг шляхом їх адаптації до природоохоронних вимог та міжнародних стандартів ресурсоефективності. Це дозволяє значно підвищити конкурентоспроможність підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Ще один важливий напрямок полягає в розробленні принципово нової ресурсозберігаючої продукції. Це включає створення спеціалізованих компаній, таких як підприємства, що займаються виробництвом нових продуктів з відходів або розробленням техногенних родовищ корисних копалин.

Крім того, залучення іноземного капіталу та створення спільних підприємств з представниками країн, де ринок ресурсозбереження є розвиненим, може значно підвищити ефективність використання ресурсів в Україні. Це надає можливість використовувати передові технології та методи управління ресурсозберігаючою діяльністю. Подальший розвиток

спеціалізованих компаній, що надають консультаційні, інжинірингові, освітні та інші послуги у сфері ресурсозбереження, також є важливим аспектом. Ці напрями в основному стосуються державного, регіонального та місцевого рівнів господарювання.

На мікроекономічному рівні доцільно активізувати діяльність щодо підвищення обізнаності населення та підприємств про новітні ресурсозберігаючі технології, а також про їх екологічні, економічні та соціальні переваги. Це можна здійснювати через проведення виставок, рекламних акцій, особистих продажів та інших заходів. Важливо також формувати позитивний імідж енерго-, водосервісних та інших компаній, що діють у сфері ресурсозбереження, як економічно ефективних та екологічно сприятливих. Це може включати випуск прес-релізів, інформаційних матеріалів, статей на замовлення, складання звітів, проведення прес-конференцій і презентацій.

Розробка та впровадження у практичну діяльність гнучких фінансових схем і перфоманс-контрактинг дозволяє працювати навіть з низьколіквідними підприємствами, що є важливим аспектом підтримки ресурсозбереження. Необхідно проводити роз'яснювальну роботу з керівниками та працівниками підприємств щодо доцільності ресурсозбереження та принципів діяльності аудиторських фірм у цій сфері, щоб сформувати сприятливе ставлення до роботи аудиторів на підприємстві.

Розширення спектру послуг, які надають суб'єкти інфраструктури ресурсозбереження, є ще одним важливим аспектом. Це може включати надання практичної допомоги замовникам при складанні поетапного плану реалізації ресурсозберігаючих заходів на основі їх «самофінансування», а також навчання персоналу підприємств основам ресурсо- та енергоменеджменту.

Цілі ефективного функціонування і еколого-економічного розвитку підприємства в довгостроковому періоді можуть бути досягнуті завдяки стабільному підвищенню конкурентоспроможності продукції, що вимагає

формування і реалізації стратегії ресурсозбереження. Комплексне застосування запропонованого механізму управління ресурсозбереженням також дозволить знизити рівень антропогенного навантаження на природні ресурси. Таким чином, ресурсозбереження має стати неперервним процесом при кожному виробничому циклі.

При розробці плану-прогнозу еколого-орієнтованого розвитку враховуються не лише соціально-економічні, а й природні процеси та явища. Природа, як відомо, є інерційною та консервативною, зміни в ній відбуваються набагато повільніше, ніж у суспільному житті. Тому велике значення має завчасне передбачення можливих наслідків антропогенного впливу на навколишнє середовище та складання довгострокових програм і прогнозів. У цих програмах визначається екологічна стратегія господарського розвитку, включаючи основні напрямки та масштаби впливу господарської діяльності на якість навколишнього середовища. Такий прогноз передбачає також визначення умов життя людей та сталого економічного зростання (рис. 3.2).

Прогнозування і планування раціонального використання окремих видів природних ресурсів і охорони природних середовищ проводиться за допомогою різних методів, таких як балансовий, нормативний, програмно-цільовий, експертні оцінки і т.д. Ці методи будуються на основі врахування особливостей і значущості, змін обсягу та якості кожного з ресурсів.

Нормативні системи, що використовуються у процесі індикативного планування, визначаються сукупністю інформаційної бази та організаційно-управлінських елементів, а потім індивідуалізуються відповідно до потреб суб'єктів господарювання. При цьому, детальне планування зберігається на рівні підприємства у вигляді внутрішньо фірмового прогнозування та планування.

Посилення ролі планування в регулюванні еколого-орієнтованою діяльністю в аграрному секторі обумовлене необхідністю встановлення чітких цілей та раціональних шляхів їх досягнення, покращення координації дій виконавців і контролю за господарськими процесами. При цьому, новий підхід

в плануванні передбачає розгляд підприємства як «відкритої» системи, що взаємодіє з оточенням, тому ефективність роботи господарства залежить від того, наскільки воно «вписано» у своє оточення.

Рис. 3.2. Процес індикативного планування еколого–орієнтованого розвитку підприємства, 2025-2030 рр. [складено автором]

Умови ринку вимагають врахування двох аспектів регулювання еколого-

орієнтованої діяльності сільськогосподарських підприємств: зовнішніх (державного регулювання) і внутрішніх (господарське саморегулювання). Координація дій різних суб'єктів регулювання базується на сукупності принципів, що дозволяють забезпечити ефективність цих дій (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Аспекти та принципи регулювання еколого–орієнтованої діяльності аграрних підприємств, 2025-2030 рр. [складено автором]

Принцип єдності полягає у вирішенні конфліктів і погодженні інтересів сільськогосподарських виробників з інтересами розвитку території, будь то регіону або держави. Це означає, що розвиток сільського господарства повинен відбуватися з урахуванням потреб та можливостей конкретного регіону.

Принцип сталості передбачає створення збалансованих умов в екологічній, економічній та соціальній сферах з урахуванням їх сучасного стану та подальшого розвитку. Це означає, що розвиток повинен відбуватися без шкоди для навколишнього середовища, з урахуванням економічних і соціальних потреб.

Принцип пріоритетності передбачає, що умови створюються для реалізації найважливіших цілей на певний момент часу. Це може означати, наприклад, надання переваги певним видам господарської діяльності або розвитку конкретних галузей.

Принцип стабільності полягає у створенні стабільних зовнішніх умов господарювання в довгостроковій перспективі. Це означає, що економічне середовище має бути прогнозованим та надійним для підприємств і сільськогосподарських виробників.

Узагальнимо ключових напрямки формування механізму екологічного менеджменту на підприємстві (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Напрямки формування механізму екологічного менеджменту на підприємстві, 2025-2030 рр. [складено автором]

Напрямок	Завдання	Зміст завдання
Стратегічне планування	визначення екологічної політики та цілей	чітке формулювання екологічних пріоритетів та принципів діяльності підприємства
	інтеграція екологічних аспектів до загальної стратегії розвитку	врахування екологічних факторів при прийнятті управлінських рішень
	проведення екологічного аудиту	оцінка екологічних ризиків та визначення пріоритетних напрямків вдосконалення
Організаційна структура	створення екологічної служби	визначення її функцій, повноважень та відповідальності
	залучення персоналу до екологічної діяльності	навчання та підвищення екологічної свідомості працівників
	розподіл екологічних обов'язків	чітке визначення відповідальності за екологічні аспекти на всіх рівнях управління
Реалізація екологічних заходів	впровадження екологічно чистих технологій	модернізація обладнання та виробничих процесів для зменшення негативного впливу на довкілля
	раціональне використання природних ресурсів	впровадження заходів з економії енергії, води та інших ресурсів
	поводження з відходами	збирання, транспортування, утилізація та переробка відходів з дотриманням екологічних норм

Продовження табл. 3.1

Напрямок	Завдання	Зміст завдання
	контроль за викидами забруднюючих речовин	дотримання встановлених норм викидів в атмосферу, воду та ґрунт
Моніторинг та контроль	встановлення екологічних показників	визначення ключових екологічних показників та їх моніторинг
	проведення регулярних екологічних оглядів	оцінка ефективності екологічних заходів та виявлення проблемних зон
	внутрішній екологічний аудит	регулярна перевірка відповідності діяльності підприємства екологічним вимогам
Звітність та комунікація	ведення екологічної документації	збирання та зберігання інформації про екологічну діяльність підприємства
	підготовка екологічної звітності	інформування про екологічні аспекти діяльності підприємства зацікавлених сторін
	комунікація з громадськістю	формування позитивного іміджу підприємства в екологічній сфері
Постійне вдосконалення	Регулярний перегляд та оновлення системи екологічного менеджменту	адаптація до змінюваних екологічних вимог та умов
	Впровадження інноваційних екологічних рішень	пошук нових способів зменшення негативного впливу на довкілля
	Підвищення екологічної свідомості персоналу	навчання та мотивація працівників до екологічно відповідальної поведінки

Впровадження ефективної системи екологічного менеджменту на підприємстві дозволяє:

знизити негативний вплив на довкілля та запобігти екологічним збиткам;

підвищити економії ресурсів та енергії;

поліпшити імідж та репутацію підприємства;

збільшити інвестиційну привабливість;

підвищити мотивацію та лояльність персоналу;

забезпечити відповідність екологічним вимогам законодавства;

створити умови для сталого розвитку підприємства.

Впровадження механізму екологічного менеджменту на підприємстві може мати низку позитивних та негативних наслідків, які впливають на різні аспекти його діяльності. Негативні наслідки:

витрати на розробку та впровадження системи екологічного менеджменту;

витрати на навчання та підготовку персоналу;

витрати на придбання нового обладнання та технологій;

витрати на проведення екологічних аудитів та моніторингів;

збільшення обсягу документації та звітності;

необхідність отримання нових дозволів та ліцензій;

жорсткіший контроль з боку державних органів;

неправильне визначення екологічних ризиків;

неефективність впроваджених заходів;

недотримання екологічних вимог.

Важливо зазначити, що позитивні наслідки реалізації механізму екологічного менеджменту, як правило, переважають негативні. Впровадження екологічного менеджменту стає все більш важливим для підприємств, які прагнуть до сталого розвитку та хочуть бути відповідальними перед суспільством і довкіллям.

ВИСНОВКИ

Виконавши кваліфікаційної роботу за темою «Механізм екологічного менеджменту підприємства» доцільно зробити такі висновки:

1. Виходячи з дослідження наукових підходів до екологічної орієнтованості діяльності підприємства, зазначимо, що вона характеризується спрямуванням системи управління на встановлення принципів еколого–економічної діяльності. Вона робить вплив на екологічні стратегії і програми, а також відповідно до них впливає на виробничу структуру і поведінку персоналу. Екологічні стратегії показують довгострокові шляхи можливого поліпшення екологічного стану виробничих процесів і продукції, не перешкоджаючи економічному успіху підприємства. Екологічна програма містить опис конкретних екологічних цілей, заходів, термінів і відповідальності. Для її реалізації потрібна підтримка інституціональної структури і екологічно свідомої поведінки персоналу. У розвиток управлінських аспектів економічних процесів у сфері природокористування на мікрорівні доцільно, передусім, визначити сукупність організаційних і методичних спеціальних та загальнонаукових принципів управління еколого–економічним потенціалом підприємства.

2. Механізм екологічного менеджменту підприємства має базуватися на загальних принципах управління, таких як демократичність, наукова обґрунтованість, єдність інтересів суспільства, колективу та особистості, але з пріоритетом інтересів суспільства. Перехід на маловідходні чи безвідходні технології у тваринництві може сприяти вирішенню проблем, пов'язаних з їх утилізацією. Прикладом може слугувати концепція «нульових відходів». Теоретичні побудови цієї концепції ґрунтуються на понятті двох циклів: біологічного циклу – для органічних матеріалів і речовин, які після закінчення строку їх корисного використання можна безпечно повернути у природне довкілля, де вони в результаті життєдіяльності окремих мікроорганізмів будуть залучені в біологічні кругообіги; технологічного циклу – для

матеріалів, які можуть і повинні повторно використовуватися в економічній системі. Таким чином, розглядаючи абсолютно всі відходи як джерело ресурсів, дана концепція служить для обґрунтування обов'язковості розподілу відходів: спочатку на органічні і неорганічні, а потім за видами відходів і ступеня рециркуляції.

3. Підприємство спеціалізується на виробництві аграрної продукції. Підприємство має лінійно-функціональну організаційну структуру управління, що спирається на розподіл повноважень та відповідальності по функціях управління та прийняття рішень по вертикалі. Зараз підприємство знаходиться в полі Сл і М, тобто у полі формування стратегії подолання слабких сторін завдяки можливостям зовнішнього середовища. Для такого поля характерна загальна стратегія – стратегія стабільності. Характеризуючи економічні результати підприємства за аналізований період доцільно відмітити, що чистий дохід у 2023 р. збільшився по відношенню до 2021 р. на 39,2 %. Це пов'язано з кількістю товарної продукції та ціновими коливаннями на основні види продукції. Позитивною тенденцією є менша абсолютна величина операційних витрат, ніж чистого доходу (на 2879 тис. грн у 2023 р. абсолютний приріст, ніж у 2021 р.). Рентабельність сукупного капіталу коливається і за 2021-2023 рр. зменшилася на 50,7 %; рентабельність продукції – на 61,5 % відповідно. Це недостатній рівень для розширеного відтворення, враховуючи фактори інфляції та ризику.

4. Підприємство збільшує виробництво бобової технічної культури сої, що в екологічному сенсі доволі безпечно. Підприємство споживає незначний обсяг електроенергії та газу природного в основному для опалення контори і реммайстерні техніки. Вся площа посівів обробляється гербіцидом та інсектицидом. Також під всю площу вносяться мінеральні добрива. Підприємство окрім заораної соломи та домішок при доробці зерна не має відходів, тому за нормативами має при площі до 50 га коефіцієнт замкнутості 1,02, при збільшенні площі даних коефіцієнт зростає до 1,15. Відповідно змінюється і коефіцієнт обороту, що свідчить про безвідходне виробництво.

Хімічні обробки посівів, внесення мінеральних добрив під посів дає підстави вважати виробництво напівчистим, а відповідно з урахуванням споживання електроенергії та природного газу категорія небезпеки 3. В цілому підприємство проводить пасивну політику щодо еколого–економічного розвитку.

5. В якості рекомендацій для удосконалення механізму екологічного менеджменту підприємства запропоновано: чітке формулювання екологічних пріоритетів та принципів діяльності підприємства; врахування екологічних факторів при прийнятті управлінських рішень; оцінка екологічних ризиків та визначення пріоритетних напрямків вдосконалення; визначення її функцій, повноважень та відповідальності; навчання та підвищення екологічної свідомості працівників; чітке визначення відповідальності за екологічні аспекти на всіх рівнях управління; модернізація обладнання та виробничих процесів для зменшення негативного впливу на довкілля; впровадження заходів з економії енергії, води та інших ресурсів; збирання, транспортування, утилізація та переробка відходів з дотриманням екологічних норм; дотримання встановлених норм викидів в атмосферу, воду та ґрунт; визначення ключових екологічних показників та їх моніторинг; оцінка ефективності екологічних заходів та виявлення проблемних зон; регулярна перевірка відповідності діяльності; збирання та зберігання інформації про екологічну діяльність підприємства; інформування про екологічні аспекти діяльності підприємства зацікавлених сторін; формування позитивного іміджу підприємства в екологічній сфері; адаптація до змінюваних екологічних вимог та умов; пошук нових способів зменшення негативного впливу на довкілля; навчання та мотивація працівників до екологічно відповідальної поведінки.